

Václav Vacek

Pozvání k Večeři Páně

VYŠEHRADEK

Pozvání k Večeři Páně

Václav Vacek

VYŠEHRAĐ

Tato kniha vychází s podporou
pana Ludvíka Hegrlíka

Na přebalu:

Večere Páně

Vyšehradský kodex,

kolem roku 1000

Na vazbě:

Eucharistická nádoba s vinnou révou

a Kristovým monogramem,

po jehož obou stranách představují

dva pávi nesmrtelnost a krásu

Ravenna, S. Apollinare Nuovo,

6. století

Písmo je pro nás Alfou
a Kalich spásy je Omegou.

Jan XXIII.

Církev měla vždy v úctě Boží Písmo jako tělo Páně,
vždyť – především v posvátné liturgii – nepřestává brát a podávat
věřícím chléb života se stolu jak Božího slova, tak Kristova těla.

Dei Verbum 21

OBSAH

Předmluva	11
Úvodem	13
1 Pozvání k Večeři Páně	17
Příloha k 1. kapitole	19
2 Společná slavnost	21
3 Památka Večeře Páně	25
4 Večeře Páně – nová smlouva	31
5 Večeře Páně – modlitba chvály	37
6 Večeře Páně – děkování	44
7 Večeře Páně – hostina s „lámáním chleba“	50
8 O oběti	58
9 Ježíš nám nabízí záchranu	65
10 Čím nás Ježíš zachraňuje?	74
11 Kdo je vykoupen?	84
12 Večeře Páně – svatba	89
13 O nevěstě	96
14 Večeře Páně – Ježíš chlebem života	101
15 Večeře Páně – chléb k životu věčnému	107
16 Večeře Páně – pokrm k životu věčnému	114
17 Sjednocení s Ježíšem	119
18 Sjednocení s druhými	124
19 O krvi Páně	131
20 Kde je tvůj poklad, tam bude i tvé srdce	139
21 Aby bylo jasno	146

22 O jednotlivých prvcích bohoslužby – 1. část	150
23 O jednotlivých prvcích bohoslužby – 2. část	161
24 O jednotlivých prvcích bohoslužby – 3. část	167
25 O jednotlivých prvcích bohoslužby – 4. část	172
26 Uspořádání, postoje a gesta při Večeři Páně	182
27 Osobní dodatek	195
Závěrem	203
 Modlitba Dajenu	 204

Kéž čtenář tam, kde je stejně jistý jako já, pokračuje ve čtení.

Kde váhá, ať se mě zeptá.

Kde pozná, že se mýlí, ať se mě přidrží.

Kde pozná, že se mýlím já, ať mě opraví.

Svatý Augustin ve své knize „O Nejsvětější Trojici“

PŘEDMLUVA

Před třiceti léty jsem si vypracoval řadu promluv ke slavení Večeře Páně. Několikrát jsem je pak na svých působištích opravoval. Čekal jsem, až někdo vydá praktickou knihu „Jak slavit Večeři Páně“. Na žádosti svých přátel nyní tyto poznámky o Večeři Páně předkládám čtenářům.

V čase pronásledování za minulého režimu se Večeře Páně slavila často v nenormálních podmínkách. Ve vězení byly úplně krajní poměry. Ale i mimo vězení byl kněz vázán ze strany státu na státní souhlas k duchovenské činnosti v určitém místě (už v sousední farnosti nemohl bez povolení státu sloužit). Pokud mu souhlas stát neudělil nebo odebral, byla jakákoliv kněžská činnost trestná a považována za „maření státního dozoru nad církvemi“, s postihem pro kněze i účastníky. Bohoslužby se tedy často slavily tajně. I bez obvyklých krásných ornátů, honosného nádobí, pochopitelně bez hudby a zpěvu. Tím víc jsme si ale uvědomovali hloubku a sílu Ježíšova přátelství a podstatu jeho Svaté večeře. Nechceme na tuto zkušenost zapomenout. Ani nechceme v dnešní svobodě sklouznout do povrchnosti a pohodlnosti sytých a přejedených. Jan Pavel II. při své první návštěvě v naší zemi nás nabádal: „Nezapomeňte na svou zkušenost.“ Platí to i o našem slavení a prožitku Večeře Páně.

Následující úvahy si pochopitelně nedělají nárok na úplnost celého teologického významu mešní liturgie. Jsou pokusem připomenout některé pastorační a praktické pohledy na liturgii Večeře Páně. Budu vděčný za jakoukoliv věcnou připomínku.

Jednotlivých oddílů jsme v cyklických kázáních používali jako po sobě jdoucí lekce. Stejný postup nabízí i tato kniha; je spíše průvodcem k duchovní obnově než teologickým pojednáním. Proto se v následujících textech objevují i určitá opakování. Je vhodné si promyslet vždy jednu kapitolu a snažit se příští Večeři Páně prožít

z popsaného pohledu. Až obsah kapitoly zpracujeme a osvojíme si jej, pokračujme kapitolou následující. Večeře Páně je vrcholnou modlitbou. Je pro pokročilé, předpokládá určité znalosti a také vztahy těch, kteří se jí účastní. Některé kapitoly se vracejí k základům, na kterých je slavnost vystavěna, např. kapitoly o vykoupení.

Kdysi jsem byl dobrým tanečníkem a uměl jsem řadu tanečních figur. Když jdu dnes na ples, některé tance už skoro neumím, natož jejich figury. Kdybych chtěl tančit jako dříve, musel bych znovu do tanečních. I my si potřebujeme oživit, co Ježíš do své slavnosti vložil, abychom při ní nestáli „jako dřevo“. Aby nás slavení Večeře Páně těšilo. Abychom nešidili sami sebe, druhé ani Ježíše.

ÚVODEM

Název „mše“ je historicky nejmladší a pramálo vyjadřuje význam naší největší liturgické slavnosti. Nejstarším pojmenováním Ježíšovy slavnosti je „Večeře Páně“ (1. list Korintským), „lámání chleba“ (Skutky apoštolské) a „eucharistie“ – „díkůvzdání“ (Didaché). Budu používat název „Večeře Páně“, je nejmýstižnější. Církevní dokumenty po II. vatikánském koncilu tohoto označení rovněž užívají.

Rituály je třeba někdy doprovázet slovy, aby se nestaly nesrozumitelnými. Kdyby Marťan, eskymák nebo dítě pozorovali, jak vítáme vzácného hosta chlebem a solí, co by asi řekli? „Zřejmě má rád chleba ..., ale byl najedený, ukrojil si jen kousíček ..., a hodně solí ...“

Večeře Páně nám stojí za pozornost, slavíme ji často, ale bez pečlivého naslouchání Ježíši se nám snadno může stát nesrozumitelnou. A pak ani dětem neumíme povědět, co tato slavnost znamená. (Nám před prvním svatým přijímáním říkali: „Hlavně nekousnout do Svaté Hostie, rovně držte svíčku a poslouvejte, co vám bude Ježíšek říkat.“)

Během staletí se způsob slavení Večeře Páně měnil, nejen v některých detailech a důrazech. II. vatikánský koncil reagoval liturgickou reformou na značné ustrnutí liturgie. Nemohu a ani nechci zde popisovat dějiny liturgie. Než si začneme všítat jednotlivých základních kamenů, z kterých je Večeře Páně vystavěna, zmíním se jen o některých nedostacích přetrvávajících v našem povědomí, které ještě i dnes nedobře ovlivňují naše představy.

Z původně krásné a živé slavnosti Večeře Páně se postupně stalo působivé a dokonalé „divadlo“, ve kterém kněz sloužil liturgii a ostatní

byli nábožně přítomni. Když bratři protestanté před pěti sty léty začali zčásti popírat obětní charakter mše, začali jsme my katolíci tím víc tvrdit, že mše je! a je obětí! – až jsme pozapomněli na ostatní obsah, který do této slavnosti Ježíš vložil. Mše byla, zvláště v lidovém pojetí, už jen zpřítomněním Golgoty (i když nekrvavým). Jak to na zúčastněné působilo? (Jinou náladu máme na svatbě a jinou na pohřbu.)

Jsme dětmi své doby. V nás starších ještě doznívá duchovní atmosféra 19. století. Byli jsme poznamenáni jejími ilustracemi k Bibli, nepřilíš vydařenými písněmi a kostelními obrazy té doby, poučovými obrázky a životopisy světců. (19. století mělo samozřejmě i své hodnoty, ale mám na mysli lacinou produkci, která neměla vysokých nároků.) To vše působilo na naši představu o zbožnosti. Lidé se v kostele začali tvářit podle postav z nekvalitních obrazů. Náš sladkokyselý nálev v kostele někdy připomínal atmosféru v mauzoleu Vladimíra Lenina ... (doufám, že snesete mé kazatelské přirovnání). Nedivme se, že se pak do kostela nehrnuli noví zájemci. Také u vás v kostele zakročovali všelijací dobrovolní strážci zbožnosti, pokud se někdo otáčel nebo se smál ...?

■ V představách mnoha lidí se kostel stal domem Božím a každá roztržitost v modlitbě hříchem. Oddělili jsme život v kostele a mimo kostel. Zatímco my teologové z „úcty“ posouváme Večeři Páně mimo náš život (Mše svatá, Svátost Nejsvětější, Velebná, Oltářní, tajemství, přidáváme kadidlo, družičky, zvonečky, nebesa, adorace aj.), Ježíš naopak ve své Hostině z našeho života vyšel¹, do našeho života ji vložil, zde ji ponechal a nevyčlenil ji nikam do zvláštního prostoru jednání.

Ježíšovo vyučování je určeno všem. Ježíš vždy bezvadně učí, po každé navazuje na naše zkušenosti. Je praktický, není teoretikem a učitelem definicí. Ví, že láska prochází žaludkem a společné jídlo navozuje blízkost. Rád stoloval se svými blízkými.

Nemusíme vymýšlet žádný zbožnější a speciální slovník pro slavení Večeře Páně ani jiné ceremonie. Ježíšovi nechyběla slova ani přirovnání nebo gesta. Na jeho rituálu, na jeho Hostině, nelze nic vylepšit (spíš pokazit).²

■ Pro nás křesťany je Ježíš strhující osobností. Od něj víme – nově ve srovnání se Starým zákonem – jak mnoho se Bůh zajímá o každého člověka. Každého se ptá: „Jak se máš? Jsi rád na světě? Líbí se ti život? Co potřebuješ? Víš, že jsem tu i já? Víš, že tě mám rád? Chci, abyste se měli rádi, jako já mám rád vás.“

Ježíš nás přijal mezi své blízké přátele, k radosti ze života, k práci i k slavení.

Všímáme si Boží přízně a máme potřebu vyjádřit Bohu svou vděčnost. Ale jak? Řekneme-li: „Bože, vážíme si tě“, může to jistě něco znamenat. Ale třeba nám to nestačí. Chceme-li někomu vyjádřit svou blízkost, chceme-li někoho obdarovat, snažíme se zjistit, jaký má ten druhý vkus, co by mu udělalo radost.

■ Jsou Bohu milé naše modlitby a projevy naší zbožnosti? (Není obtížné si je porovnávat s Ježíšovými názory.)

Jsme přesvědčeni, že biblické modlitby a slavnosti jsou podle Božího vkusu?

Ježíšova velikonoční Večeře je jednou z nich. Jsme za ni nesmírně vděční ...

Neuplyne týden, aby nás Ježíš k této slavnosti nepozval.

U nás často náboženské vzdělání končí v deseti letech. Dospělí mají pocit, že se nepotřebují vzdělávat. V každém případě je dobré si klást otázky. Třeba i znovu. Prof. Vladimír Smékal říká: „Otázka otevírá dveře odpovědi.“

Proč k Večeři Páně přicházíme? Co se tam odehrává? Co mě tam čeká? Očekává se něco ode mne? Proč nebýváme ze mše vždy nadšeni? Ty otázky nejsou zbytečné. Přijmete pozvání k hledání odpovědí?

POZNÁMKY

1) *Náboženské obřady židů se odehrávají především v rodině, ná-
vštěvy synagogy jsou svým způsobem navíc. Ježíš použil ke své Hostině
rodinný náboženský rituál. Nezapomeňme, že náš kostel vyšel ze syna-
gogy (ta byla původně školou) a z jídelny (večeřadla). Kostel není chrá-
mem. Chrám je pohanské zařízení – ve kterých „bydlelo“ božstvo. Už
Šalomoun říká: „Hospodine, já vím, že ty nemůžeš přebývat v domě
z kamení.“ (srov. 1Kr 8,22n)*

2) *Např. pamatujeme, jak kněz šeptal latinsky slova při „proměňo-
vání“, aby je nikdo neslyšel, a nepoužil je třeba k nějaké magii. Ježíš se
nebál. To my se bojíme.*

1 POZVÁNÍ K VEČEŘI PÁNĚ

Bůh nás zve ke společné slavnosti jako své přátele. Bohoslužba není naší službou Bohu, ale přesně naopak, Bůh slouží nám. (Před maturitou se někdy slibuje: „Bože, když to dobře dopadne, přijdu v neděli na mši.“ To je stejné, jako bych řekl: „Když mi dáš stovku, přijdu k vám v neděli na oběd.“) Bůh nám prokazuje velikou laskavost!

Bohoslužba není odměnou za zásluhy. Na konci školního roku je možné odměňovat děti za dobré známky na vysvědčení. Ale náš tatínek u oběda nikdy neřekl: „Dostaneš jen dva knedlíky, protože máš v žákovské knížce poznámku nebo špatnou známku.“ Bůh nás zve ke svému stolu bez ohledu na výkon. Říká: „Jen tak.“ „Protože jsi můj.“ (Tak i vy rodiče, jednáte se svými dětmi.)

■ Bůh je rád s druhými (společenství je pro něj zásadní a charakteristické – Trojice). Bůh má rád svět. Nejen makro- a mikrosvět. Nejen akvárium oceánů, nejen rozkvetlé louky, nejen zpěv slavíka nebo mohutnost velryby, také lidské umění a mraveniště lidí, naše vztahy a osud každého člověka. Bůh je tak veliký, že mu žádný člověk není malý. Ježíše pomlouvali, že vyhledává slavnosti a sedá ke stolu dokonce s lidmi ne příliš morálními. Večeře Páně je hostinou hříšníků ...

Pokaždé si můžeme všimnout, že u Ježíše máme větší postavení, než si myslíme (a zasloužíme). Lidé, kteří přijali Ježíšovo přátelství, říkali: „Když jsem se s Rabim setkával, měl jsem z jeho jednání pocit, že se mnou jedná jako s nejbližším člověkem. Ale pak jsem si říkal, to je nesmysl, Mistr má onačejší přátele a zná mnohem větší osobnosti, než jsem já. Jenže při příštím setkání s Ježíšem jsem měl ten krásný pocit znovu. Když jsem o tom později mluvil s jinými lidmi, potvrdovali mi, že měli z Ježíšova jednání stejný pocit.“

Ježíš nás vyvádí z falešných představ, že by se přátelil jen s lidmi výkonu, s lidmi „na úrovni“. Bavi se s každým, nikoho si neoškliví. Hrál si s dětmi a děti z něj byly nadšené, dnes by možná na ples provedl každou ženu.

■ Jsme nejen úctyhodným výtvozem Stvořitele, jsme Božími dětmi. Mnoha rodičům není pro děti ničeho příliš. Natož Bohu...

Ze všeho, co nám Ježíš prokázal (a prokazuje), usuzujeme, že přes naši nedokonalost a hříchy máme pro Boha velikou cenu. Bůh má s námi veliké plány, překypuje štědrostí a krásnými nápady. Je velkorysý.

■ Vidí nás podle toho, co z nás může být. Neřekl jsem – co z nás bude. „Co z nás může být“ – to je víc! Pokaždé se na nás u svého stolu těší, vítá nás, má pro nás další překvapení ...

Kdo zakouší krásu Boží přízně, má důvod k radosti. V jedné povídce o tom vypráví Ludvík Aškenazy. (Viz příloha k 1. kapitole.)

Bůh nás má rád, nemůže to už vydržet a potřebuje s námi slavit. Samotnému slavit nelze. Sami pijí jen smutní. Ježíš vždy dával lidi dohromady. Uměl žít, uměl pozorovat, žasnout, radovat se a slavit. Kdo si v týdnu všímá pozorností, které nám Bůh ve své vynalézavé lásce prokazuje, už to nemůže vydržet a přichází slavit nedělní slavnost.

Malá noční hudba

(LUDVÍK AŠKENAZY)

Nebe bylo nejdříve blankytné s podvečerním nádechem lila a pak naposledy zahořelo temným, trochu horečnatým ruměncem, jak to bývá na podzim. Světlo se ještě naposledy zhlédlo ve Vltavě a ustoupilo stínu. A my jsme ještě stále byli na procházce – nějak nás ten večer překvapil. Rozžehly se lampy, svět zvažněl a hovory chodců zněly tlumeně.

V jednom starém domě bylo okno osvětlené takovým střídavým bledorůžovým světlem a za tím oknem někdo hrál na klavír. Nejdříve jakýsi Chopinův valčík a potom Malou noční hudbu.

Zastavili jsme se a poslouchali. Človíček byl tichý a nadšený.

„Tatí,“ praví, „zůstaňme tu do rána...“

Nešlo to, to dá rozum.

Ale ta muzika se linula hustě a sladce jako med, a tak jsme u toho okna ještě chvíli stáli.

„Tatí,“ říká, „my se spolu máme přece tak rádi...“

„Hezky poslouvej,“ povídám, „tohle je Malá noční hudba.“

Zamyslí se.

„Noční hudba to je,“ praví, „ale proč je, tatí, malá?“

„No,“ odpovídám, „malá je proto, že... Malá hudba je, když... Prostě, když je malá, rozumíš?“

„Ano, tatí,“ říká. „A kdy bývá hudba velká?“

„Nemudruj,“ pravím, „a poslouvej, jaká je hezká. Taková milounká, jako by tě někdo hladil po tváři.“

„Ach, tatí,“ povídá, „my se spolu máme přece tak rádi... Tatínku, zůstaňme tu do rána...“

Tu hudba najednou ustala a růžové světlo v okně za chvíli pohaslo. Ale my jsme stejně ještě nešli domů.

„Tatí,“ ptá se, „je ta hudba docela malá? Jako já?“

„Totiž ta hudba. Jak bych to pověděl... Hudba poroste...“

„To je dobře,“ přerušil mne, „že děti mají také malou hudbu. A co je, prosím tě, hudba?“

„Ty to ještě nevíš?“ říkám. „Hudba je přece. No prostě, když je hudba... Abych ti to definoval přesně... Rozumíš?“

„Ano, tatí,“ řekl. „Hudba je, když to člověk už nemůže vydržet a musí si zahrát.“

A po chvíli ještě zaprosil:

„Pojď, zazpíváme si, tatí... Malou noční hudbu... Víš?“

„Když já neumím zpívat,“ povídám a trochu jsem se začervenal. „Půjdeme raději domů a tam si pustíme rádio. Že ano?“

„Ale ne,“ říká, „pojď, tatínku, zazpíváme si ... Já to už prostě nemohu vydržet.“

A tak jsme zpívali trochu falešně, ale zato dlouho.

Možná že nás za tím oknem slyšeli. Jednou se tam na chvíli rozsvítilo růžové světlo a znovu zhaslo.

Asi se moc divili – nebyli na to zvyklí.

2 SPOLEČNÁ SLAVNOST

Ježíšova rodina, stejně jako ostatní židovské rodiny dodnes, slavila každou sobotu radost ze života s Hospodinem.

■ „Sobota je pro židy pupeční šňůrou mezi tímto a budoucím světem,“ říká pražský rabín Karol Sidon.

Velikonoční večere je pro židy největší slavností.

■ Ježíš při svých posledních Velikonocích tuto slavnost ještě zvětšil. Radost slavnosti pro něj byla tak důležitá, že při svém posledním hodu beránka nenechal na velikonoční hostinu padnout stín své blížíci se smrti. Tak se ponořil do slavnosti, že nikdo nemohl říci: „Ježíši, ty jsi letos nějak posmutnělý...“

Slavit lze jen z radosti, z velkorysosti. Však se nám Ježíš vyznává: „Jste moji přátelé, až na život a na smrt...“ Máme větší důvod k radosti a slavení než starý Izrael.

Večeři Páně neslavíme jen o Velikonocích. Slavíme ji přinejmenším každý Den Páně, každou neděli.

■ Večeře Páně není soukromou modlitbou, ale společnou slavností. Setkáváme se při ní s Bohem a s lidmi. Obojí je důležité. Boha těší, jsme-li rádi na světě, vychutnáváme-li si jeho dary, oceňujeme-li jeho práci, přátelství a velikost. Bůh je spokojen, přicházíme-li k Večeři Páně také kvůli druhým lidem. I rodiče říkají: „Jsme rádi, že nás mají děti rády, ale neméně nás těší, stojí-li naše děti vzájemně jeden o druhého.“

Společná modlitba vychází a roste z modlitby soukromé.

■ Modlitba je setkáním. Vyžaduje umění naslouchat i vyjádřit se. Při setkání má být naslouchání a mluvení vyvážené. Abych měl co